

Illés György

Berda József püspöki áldása

Kora délelőtt helyett csak késő délután érkeztünk meg a Visegrádi Alkotóházba ezen a májusi napon. Ahogy ilyenkor rendszerint történni szokott, apámat megint halaszthatatlan megbeszélésre, váratlan értekezletre hívták. Hiába mondta, hogy reggel elutazik, ragaszkodtak hozzá. Hosszadalmas eltűnését szelíd megadással tűrtük anyám, öcsém és én. Angyali jóakarattal vártuk, mert éreztük, hogy ilyenkor többnyire izgató, fájdalmas és kimerítő élmények várják. Amikor végre elindultunk, anyám nem kérdezett semmit. Még azt sem tette szóvá, hogy apám miért lett annyira szűkszavú, zárkózott, mogorva. Jól tudta, hogy majd a hegyek, az erdők és a Duna látványa úgyis hamar megvigasztalják és fokozatosan feloldják a kínzó belső feszültségeket, szorongásokat, melyek elmaradhatatlan kísérői voltak szerkesztői munkájának.

Így is történt. Szentendrére érve már arról kezdett beszélni az autóbuszban – ki tudja hányadszor! – hogy tizenhét éves korában ideküldték a középiskolások sport- és evezős táborába. Visegrádhoz közeledve egyre jobb kedve lett. Örült, hogy végre sikerült néhány napra kiszabadulni a szerkesztőségből.

A szobánkban a bőröndöket ki sem nyitottuk, tüstént mentünk le a partra. Azt szerettük volna, hogy legalább az alkonyi napfény érjen még bennünket, amely felszikráztatta a Nagyvillámot az innenső oldalon, s a túlsón a Börzsöny vonulatait. Közeledtünk a templomhoz, vagyis a centrumhoz, amikor az egyik fa mögül hirtelen előttünk termett egy behemót, rövidnadrágos, kajlakalapos idősebb ember. Apám rémülten ismerte fel Berda Józsefet, akinek új verseskönyvéről meglehetősen epés és szigorú kritikát közölt az Új Írásban. Na, gondolta elcsüggedve, hamar vége szakadt az egyébként is rövid szabadságának. Mi mindent kell majd neki ettől az embertől meghallgatni, elviselni, hiszen közismert volt, hogy nemcsak verseiben, hanem a mindennapi életben is kedveli a nem éppen szalonképes és finom kifejezéseket, s nincs tekintettel se nemre, se korra, se környezetre. Félelme azonban oktalannak és feleslegesnek bizonyult. Berda József örvendezve üdvözölt bennünket. Felharsant öblös hangja, szinte körülölelt felszabadult, kaján nevetése. Meglóbálta vándor-

botját is. Bal kezében egy nagy csatos üveget tartott, és időnként gyengéden pillantott rá.

– Reggel óta várlak benneteket. Hol a fenében voltatok? Lemaradtatok a reggeliről, az ebédről… Ha már így történt, akkor legalább ne maradjatok le a jó borról. Siessetek, mert szétkapkodják! Nézzétek, igazi siller! És csak 12 forint literje. Nehogy az italboltba menjetek, mert itt lehet kapni a közértben. Este majd találkozunk.

Ezután sarkon fordult, és mint aki jól végezte dolgát, otthagyott minket. Ez a kedves, nagy kamasz „óriáscsecsemő" buzgalmában észre sem vette, hogy az anyámat letegezte, pedig még sohasem találkoztak. Apám kezdett reménykedni, annyira meglepte és meghatotta a fogadtatás. Ha itt csak ételről és italról lesz köztük szó, akkor nincs baj! Bármilyen szívből jövők voltak is Berda József bort kommendáló szavai, mi mégsem a közértbe mentünk. Sokáig csatangoltunk a Duna-parton, és gyönyörködtünk mindabban, ami elénk tárult, s közben felidézgettük régebbi visegrádi emlékeinket. Teljesen elfeledkeztünk a borról. Mi igen, de ő nem! Vacsora után rögtön kérdőre vonta apámat:

– Na, Lajos, mit szóltok a sillerhez? Ugye jó bor? Én sohasem csapok be senkit.

Jóindulatát és bizalmát látva, alig merte apám kinyögni, hogy elfeledkeztünk a borról, de majd holnap reggel megvesszük a sillert.

– Akkor már mehettek! – mondta kedvetlenül, nem titkolt lenézéssel – Nem kaptok egy cseppet sem; eh, micsoda emberek a szerkesztők! Nagyurak! Nem a talponállóban isznak, hanem a Zserbóban meg a Greshamben vedelik a konyakot. Ha őszinték lennének önmagukhoz, akkor be kéne ismerniük, hogy ez sem okoz örömet nekik. Akkor érzik jól magukat, ha a költőket és az írókat nyaggathatják… s persze dühödt, gyűlölendő kritikákat írhatnak róluk…

– De Józsi bácsi! – tiltakozott apám. – Mit tételez fel…

– Nem vagyok én neked Józsi bácsi! Azt hiszed talán te is, akárcsak a veled egykorúak, hogy a náluk idősebbek már vének? Ismerem a mondásaitokat, azt is, hogy „hatvan felé – hazafelé". Még csak 60 éves múltam februárban. Szólíts csak bátyádnak. Ahogy az újpesti gyerekek meg a fiatalok, akik közt a legszívesebben időzöm.

– Jóska bátyám, csak nem képzeli, hogy meg akartam bántani. Húsz évvel idősebb nálam, akár az apám is lehetne. Ismerem a verseit. Tudom, hogy szeret bírálni, és szívesen bélyegzi meg a rosszat. Én védjem meg egy ilyen szatirikus-kritikus költőtől a mai kritikát? Ha fájdalmas is néha, azért szükség van rá.

– Nem is haragszom. Gyertek ki és kóstoljátok meg ezt a finom bort, mert én vettem. A kertben ilyenkor nagyon kellemes. Bor mellett jobban tudok vitatkozni. Jöjjenek a fiúk is, hallgassanak minket, amíg meg nem unják.

Biztosan kitűnő borral kínálta a szüleimet, mert nem győzték dicsérni borászati tudományát. Berda egyre boldogabb és vidámabb lett.

– Igyatok csak, gyerekeim! Ez még egy főszerkesztőnek is jót tesz, aki azt sem tudja, hogy mit csináljon a nagy gondtalanságában.

– Én és a gondtalanság? – kérdezte apám. – Látszik, hogy nem olvassa az *Új Írás*-t. Egymás után indítjuk a húsba és vérbe vágó vitákat. Egyszer a fiatal írók életformájáról, máskor a képzőművészet helyzetéről meg az emberek kultúrájáról és életmódjáról. Megszólaltatjuk a visszahúzódó írókat és a költőket, kibontakoztatjuk a fiatal tehetségeket. Hadakozunk a dilettánsokkal, a feljelentgetőkkel, a névtelen levelezőkkel. Küzdünk az igazi kritikáért. Egymást sem kíméljük szerkesztőtársaimmal. Képzelje el, mindössze száz forintot kapunk reprezentációra havonta, ma, 1963-ban! Ezért nem hogy konyakot, de még sillert sem tudunk vásárolni. Saját zsebünkből fedezzük a külföldiek vendéglátását, sőt, a nálunk időző írók kávéjának a költségeit is. Ez nem lenne baj, mert nagyon szeretjük a folyóiratot. Nem sajnáljuk érte sem az időt, sem az energiát, sem a pénzt. Csak ne lenne az a sok sértődés, szurkapiszka, pletyka, rágalom, kétszínűség és értetlenség! Hallotta már, hogy egy idő óta minek nevezik a folyóiratunkat?! „Új Sírásnak".

– Ismerem én a kollégáimat, nem kell őket bemutatnod. Tudom nagyon jól, hogy nehéz a szerkesztés, de még nehezebb az írás, vagy ha úgy tetszik – a sírás. Csak azok az éjszakák ne lennének! Tudjátok, hogy mennyit viaskodom, micsoda rémálmaim és szorongásaim vannak? Lajos, ha többet olvasnád új verseimet, akkor megsejtenél valamit igazi énemből, a mostaniból. Mit gondolsz, hol voltam ma egész nap? A temetőben. Igen, a visegrádi temetőben, pedig nem fekszik ott senkim sem. Holnap is a temetőbe megyek. Elhatároztam, hogy a környező községek temetőit mind végigjárom. Szoktatni akarom magamat a halálhoz, amely előbb-utóbb elér, s megragad, pedig nincs se lába, s keze.

Megrendülten hallgattuk. Nagyanyám jutott eszembe. Láttam, ahogy vasárnaponként, néha hétköznap is felölti sötét ruhájához fekete kendőjét, és elindul a farkasréti temetőbe. Hiába akarom visszatartani, csak megy és megy… Ő is azt mondja, amit Berda József, ha nem is ilyen tömören és kifejező erővel. Öreg barátnői tűnnek fel, akikkel másról sem beszél, csak arról, hogy kik haltak meg az ismerősök meg a rokonok közül. Ahogy ránéztem Berda Józsefre, elkeseredett „gamin" arcára, úgy

éreztem, hogy ki kell szabadítanom őt ebből a sötét reménytelenségből. Ha többre nem is sikerül, legalább néhány órára… De mit tehetek én, a nyolcadikos kamasz? Ráadásul még bort se ihatok!

A temetőbe jár? – tűnődtem magamban. Én meg azt hittem, hogy ezek a gyönyörű erdők és hegyek csalogatják. Ki írta a *Visegrádi varázslat* című verset meg a *Somló tetején*-t, a B*örzsönyi elmélkedés*-t? Ki szólította meg a Paprét több száz éves tölgyfáját? És az együttérző versek az elhagyatott és pusztuló állatokról, meg azután a kövér libákról, a kendermagos tyúkokról, nem szólva azokról a költeményekről, amelyeket erdőkmezők garabonciása írt: egy Berda József nevű jeles poéta… Gondolataimat megzavarta egy élesen felcsattanó, sértődött hang. Apám kifakadt:

– Engem ezzel gyanúsít, hogy nem olvastam a verseit. Miért nem küld azokból, amiket nem ismerek, ismerhetek?

– Azért, mert nem kértétek! Ha kértek, akkor küldök. Ezt vegyem hivatalos felkérésnek? Mert annak veszem. Egyébként járok én a hegyekbe és az erdőkbe is…(Megborzongtam, honnan tudta, hogy az előbb mire gondoltam?)

Szemmel láthatóan egyre vidámabb lett. Koccintgattak még a szüleimmel egy ideig, majd elbúcsúzott, és nyugodtan bement a szobájába.

Több ízben találkoztunk a következő napokban, beszélgettünk, a szüleimmel gyakran borozgatott. Egyik este a társalgóban ültünk. A tréfálkozó csevegés közben, hirtelen elkomorult. Egyre jobban elszomorodott, és fájdalmas szemmel nézett ránk.

– Tudjátok, hol voltam ma? Kivel voltam? – jegyezte meg szelíden. – Nem fogjátok kitalálni! Hát megmondom: Szőnyi Istvánnál.

Apám meghökkent:

– Hiszen a nagy festőművész már két éve meghalt.

– Számomra nem halt meg. Igaz jó barátom volt. Most itt van velem.

Hirtelen felkelt, és elköszönt.

Másnap elbúcsúztunk, mert haza kellett utaznunk. Ő még maradt.

– Ne haragudjatok, hogy annyit beszéltem a halálról meg a temetőkről – mondta csendesen. – Ti, fiatalok ezt nem értitek. Én mostanában valahogy mindig ide lyukadok ki. Régebben is hajlamos voltam erre. Egyszer meglátogattam Jankovich Feri barátomat, akinek nemcsak szép versei vannak, hanem szőleje is Badacsonyban. Ettünk-ittunk, s egyszer csak a halálról kezdtünk beszélni. Meguntam. Menjünk fel a hegy tetejére – ajánlottam költő-barátomnak. Jött velem azonnal. Én kiálltam a legmagasabb szikla tetejére, és énekelni kezdtem a régi gregorián éneket: *Asperges me, Domine, hyssopo, et mundabor: lavabis me…* Meg is mosott engem a badacsonyi levegő, a fény, és izzott bennem a jó bor. A Te

Deum laudamusszal folytattam… Ti persze már nem ismeritek ezeket a gyönyörű énekeket!

– Én ne ismerném? – csattant fel apám. – Még vizsgáztam is belőlük a pápai tanítóképzőben. Ismerem a folklorisztikus változatait is. Magam is gyűjtöttem egyházi énekeket. Bálint Sándor volt a professzorom Szegeden. Elzarándokoltam Bodajkra a búcsúsokkal. Az egyik ének, amire még emlékszem, fríg dallam volt.

– Ezt nem hittem volna rólad, hogy te ilyesmiket tudsz, s még hozzá búcsújárásokon is részt vettél. Akkor nektek el merem mondani, hogy amikor Badacsonyban lejöttünk a hegy tetejéről, az út szélére térdeltek a szőlőművelő parasztemberek, és kezet akartak csókolni nekem. Képzeljétek el, azt hitték, hogy én egy álruhás püspök vagyok. Ezért írtam, hogy *Reád profán püspöki áldásom adom, Borivók búcsújáróhelye Badacsony*.

*

Berda József ezután rendszeresen megjelent az Új Írásban verseivel. Szívesen részt vett a Százéves étteremben tartott havonkénti baráti találkozókon, többször benézett a Berlinbe, sőt fellépett az egyik *Új Írás*-esten a Kossuth Klubban. Vidám volt mindig. Örült a fiataloknak és az idősebb költő- és írótársaknak. Azt hiszem, talán boldog is volt, vagy legalább néhány órára megfeledkezett köztük kiméráiról. Sokat betegeskedett. Akkor még senki se sejtette, hogy utolsó évei ezek. Apámnak 1964. április elején meg kellett válnia a folyóirattól. Ő csak egy hónap múlva értesült erről, másoktól. Április 21-én írta a következő, együttérző levelét.

Kedves Barátom, ott voltam az Új Írás legutóbbi találkozóján a Százévesben, s ott tudtam meg a szomorú hírt, hogy már nem vagy a lapnál. Olyan gyomoridegesség rohant rám emiatt, hogy nem tudtam megenni a vacsorámat, s félóra múlva távoztam. (*Nem voltak ott az állandó odajárók közül Tamási Áron, Szabó Pál, Veres Péter, Kassák Lajos, Nagy László, Bóka László stb.)*

Ölel „öreg"barátod, Berda József